

Wouw in kaart gebracht 1783-1784

Kaarten en atlassen: we gebruiken ze, wanneer we een reis willen ondernemen, een ons onbekend land willen opzoeken of bij het binnenkomen van een plaats, wanneer we de weg niet kennen. Een kaart helpt ons een ruimtelijk beeld te vormen van de (grote of kleine) wereld om ons heen. Reeds eeuwen lang zijn kaarten getekend, die naargelang het doel verschillende functies hebben en dus ook verschillende kenmerken. Vergelijken we bv. de toeristenkaart, de stadsplattegrond, de topografische kaart of een kadasterkaart.

De kaarten van 1783 - 1784

Het gemeentearchief van Wouw bezit een verzameling zogenaamde pondkaarten, die de situatie uit de jaren 1783 - 1784 weergeven, getekend door de landmeter Johannes Baptiste Adan. De pondkaarten met de daarbij behorende leggers dienden om de eigendom van de grond vast te leggen om aldus de hoogte van de verponding (belasting op huizen en erven) te kunnen vaststellen. Voor ons zijn deze kaarten - 46 stuks - niet zozeer van belang voor de belastingheffing, maar veel meer als informatiebron over de bebouwing in de dorpen Wouw, Heerle en Langendijk (Moerstraten was toen nog een zelfstandige gemeente), de indeling en grootte van de percelen en over de eigenaren. J.B. Adan vervaardigde de kaarten in opdracht van de raad- en rekenkamer van de markies van Bergen op Zoom.

De kaarten hebben betrekking op de dorpen Wouw en Heerle en het gehucht Langendijk, dat toen tot de jurisdictie van Wouw behoorde. Het gebied werd ingedeeld in hoeken: Wouw en Heerle tezamen in 17 hoeken en Langendijk in 7 hoeken. De hoeken werden naargelang

de uitgestrektheid nog verder gesplitst in delen. Op de kaarten werden de percelen en bebouwing ingetekend en ingekleurd. In de percelen staat de desbetreffende oppervlakte genoteerd. Ieder perceel werd voorzien van een nummer, dat naar de legger verwijst. In de legger staan vermeld wie de eigenaar is, de hoogte van de aanslag en verdere bijzonderheden, zoals de naam van het perceel (toponiem). In onze terminologie zouden we mogen spreken van een gedetailleerde luchtopname, die dan echter gemaakt is door een zeer vakkundige landmeter, die vanaf de grond de gemeente toch vanuit de hoogte in kaart heeft gebracht.

De tekenaar

De tekenaar van de kaarten is Johannes Baptiste Adan, afkomstig uit de bekende landmetersfamilie Adan. Vele kaarten uit onze streek zijn in de loop van de achttiende en negentiende eeuw door leden van de familie Adan getekend.

De landmetersfamilie Adan vindt haar oorsprong in het Belgische Geldenaken. Twee zonen van het echtpaar Johannes Franciscus Adan en Johanna de Geneffe vinden we namelijk als landmeter in West-Brabant. *Petrus Josephus*, geboren te Geldenaken op 17 februari 1711, werd op 19 september 1735 door de Raad van Brabant tot landmeter geadmitteerd. Waarschijnlijk heeft hij eerst in Bergen op Zoom gewoond; het is in ieder geval zeker dat hij in 1745 in Wouw zijn verblijf had. Zijn laatst getekende kaart hier in de streek dateert van 1746, namelijk een meting van de kavels van de drijvende polder Oostmoer (Augustapolder). Vermoedelijk is hij spoedig daarna teruggekeerd naar zijn geboorteplaats Geldenaken.

Zijn broer *Henri Adan*, eveneens geboren te Geldenaken op 11 april 1725, werd op 11 november 1745 geadmitteerd tot landmeter en heeft zich al snel in Wouw gevestigd. Hij is aldaar gehuwd op 2 januari 1757 met *Cornelia Uitdewilligen*. In 1781 werd hij aangesteld

tot rentmeester van het Markiezaat voor de stad en het Westkwartier. Hij overleed in 1795 te Wouw.

Een zoon van Henri was *Johannes Baptiste Adan*, geboren te Wouw op 13 maart 1760; op 17 mei 1789 aldaar gehuwd met *Cornelia Adriaansdr. Doggen*. Op 18 september 1782 werd hij door de Raad van Brabant toegelaten als landmeter, in welk vak hij opgeleid was door zijn vader. Ruim een maand later leverde hij al zijn eerste kaart af, namelijk van een hoeve bij de Kladde in de polder Het Westland onder Steenberg en op verzoek van Willem van de Riet. Het is deze Johannes Baptiste, die de pondkaarten van Wouw, Heerle en Langendijk tekende. Tot aan zijn overlijden op 24 februari 1841 oefende hij het beroep van landmeter uit. Zijn laatst getekende kaart heeft betrekking op de hoeve Hildernisse onder Woensdrecht, waarvoor hij in 1840 metingen verrichtte. Hij was tevens jarenlang lid van het gemeentebestuur van Wouw, vanaf 1 november 1810 tot aan zijn overlijden burgemeester.

De laatste landmeter uit dit geslacht was *Henri*, zoon van de voorgaande, geboren te Wouw op 18 december 1800. Waarschijnlijk heeft hij het vak ook van zijn vader geleerd. Met ingang van 12 juni 1826 werd hij benoemd tot landmeter bij het kadaster. Hij is in vele plaatsen in Noord-Brabant en Limburg werkzaam geweest. Per 1 februari 1865 werd hij gepensioneerd, waarna hij naar Wouw terugkeerde. Aldaar overleed hij op 7 juni 1878.

Restauratie van de kaarten

In het restauratie-atelier De Tiendschuur te Tilburg zijn in 1982 de 46 pondkaarten gerestaureerd en in passe-partouts gezet.

De kaarten, die oorspronkelijk in een drietal registers hebben gezeten, zijn bij de inventarisatie van het gemeentearchief door de toenmalige streekarchivaris A. Delahaye uit die registers gehaald en apart gehouden. Door het vele gebruik waren de kaarten flink beschadigd en versleten. Ook zaten hier en daar nogal

41
wat vochtvlekken op. Bij het onderzoek door het restauratie-atelier bleek, dat de kaarten al eens eerder waren behandeld, waarbij niet altijd even deskundig was te werk gegaan. Aan een aantal kaarten waren stroken papier geplakt, waarvoor beenderlijm was gebruikt, een lijm die de kaarten aantast en bijzonder moeilijk te verwijderen is.

De restauratie begon met het schoonmaken van het papier en het meten van de zuurgraad. Deze bleek te laag te zijn. De grootste moeilijkheid bij deze restauratie was, dat de kleuren waarmee de kaarten zijn ingekleurd niet watervast waren. Na het schoonmaken was het dan ook noodzakelijk de kleuren te fixeren, om zodoende de kaarten een natte behandeling te kunnen geven. De vochtvlekken en de stroken papier, geplakt met beenderlijm, konden het beste met warm water worden verwijderd; om de kaarten weer vlakvrij en kreukvrij te krijgen werden ze in vochtige toestand langdurig geperst. De kaarten werden verder bespoten met magnesium-carbonaat om de zuurgraad van het papier weer in neutrale stand te brengen. Tenslotte werden de kaarten in een zuurvrije passe-partout gezet.

Raadpleging

Met de toen getroffen maatregelen kunnen de kaarten, mits de berging onder de juiste klimatologische omstandigheden gebeurt, weer tientallen jaren mee (Het restauratie-atelier durft zelfs te spreken van een honderd jaar, voordat een nieuwe behandeling nodig zou zijn!). Voor het behoud van de kaarten is het het beste, dat deze zo weinig mogelijk worden gebruikt. Er zijn echter foto's gemaakt, die dezelfde informatie geven en bovendien makkelijker zijn te hanteren. De kaarten en foto's berusten nog in het gemeentehuis van Wouw. De daarbij behorende registers zijn geborgen in het gemeentearchief, dat enkele jaren geleden overgebracht is naar het Streekarchief in Zevenbergen. Het ligt in de rede deze twee eigenlijk onlosmakelijk met

elkaar verbonden bestanden bijeen te voegen in het gemeentearchief.

Wouw, 9 november 1992

R.C.M. Jacobs
Streekarchivaris
Nassau-Brabant

GERAADPLEEGDE LITERATUUR:

P.Th. van Herpen en drs. E. Korvezee,
Inventaris van een verzameling kaarten afkomstig van de landmetersfamilie Adan ('s-Gravenhage 1962).

W.A. van Ham,
Bergen op Zoom in kaart gebracht (Bergen op Zoom 1981).

E. Muller en K. Zandvliet,
Admissies als landmeter in Nederland voor 1811 (Alphen aan den Rijn 1987).

Na de gereedkoming van het artikel is verschenen:
Brabantse Biografieën I. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Noordbrabanders; een uitgave van de Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. Hierin is opgenomen een biografie van Jean Baptiste Adan (1760-1814), samengesteld door F.A. te Raa.

